

แนวคิดการพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : มุมมองจากชนวน้ำชุมชน

นุกูล รัตนดากุล,
ผลิวัลย์ รวงสวัสดิ์

การพัฒนาคือการทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเปลี่ยนแปลงสภาพไปในทางที่ดีกว่าเดิม ซึ่งจะส่งผลให้ได้รับผลประโยชน์

มากกว่าก่อนที่ได้รับการพัฒนาตามศักยภาพของทรัพยากรนั้น ๆ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด สิ่งแวดล้อมในที่นี้ หมายถึงถึงสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งความเชื่อของชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันที่มีวงจรเป็นวัฏจักรอย่างเป็นระบบ ถ้าเกิดมีการกระทบกันตัวหนึ่งแล้วจะส่งผลไปกระทบตัวอื่น ๆ ทั่วไป จนหมดกระบวนการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เมื่ออยู่รอบ ๆ

เทคโนโลยีสมัยใหม่มีส่วนในการที่จะทำให้สภาพจิตใจของคนนั้นอ่อนแอ สภาพจิตอ่อนแอเพราะเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีอยู่ล้อมรอบตัวเรานั่นเอง ในเมื่อสิ่งแวดล้อมมรรวมอยู่รอบ ๆ ตัวเรา แล้วเราก็จะทำการพัฒนารอบ ๆ ตัวเราเหมือนกัน แล้วจะไม่มีการกระทบได้อย่างไร มันต้องมีการกระทบอย่างแน่นอน แต่ถ้ามีการกระทบมากเกินไป ถึงแม้จะได้ผลประโยชน์มากก็จริงแต่จะไม่มั่นคงและไม่ยั่งยืนเป็นต้นเหตุ ฉะนั้นการพัฒนาที่ดีนั้นต้องให้พอเหมาะพอดี ซึ่งทุกฝ่ายสามารถยอมรับกันได้ (ดิอราแม ดาราแม, 2540)

สาเหตุที่ทำให้การพัฒนาไม่สำเร็จ

สาเหตุหลัก คือ ชาวบ้านถูกทำลายความเชื่อมั่น ถูกสอนให้เชื่อผู้นำ ไม่กล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็น

จึงควรให้ความรู้กับประชาชนทุกพื้นที่ เสริมสร้างกระตุ้นให้เขากล้าพูด ทำในสิ่งที่เขาเห็นว่าถูกต้อง บางพื้นที่ชาวบ้าน

จะอยู่ในสภาพที่จนทุกอย่าง จนทั้งความเป็นอยู่ จนความคิด จนโอกาสที่จะระบายความเดือดร้อน ชาวบ้านไม่มั่นใจในตัวเองว่า เขาในฐานะเป็นเจ้าของพื้นที่จะสามารถกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้หรือไม่ ไม่ได้รับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ทางรัฐจะมาพัฒนา

นอกจากนี้สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือนักพัฒนาไม่ได้ข้อมูลที่ความต้องการของเจ้าของพื้นที่ส่วนใหญ่ โครงการพัฒนาควรจะเป็นโครงการที่เกิดจากความต้องการ

สาเหตุหลัก คือ ชาวบ้านถูกทำลายความเชื่อมั่น ถูกสอนให้เชื่อผู้นำ ไม่กล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็น จึงควรให้ความรู้กับประชาชนทุกพื้นที่ เสริมสร้างกระตุ้นให้เขากล้าพูด ทำในสิ่งที่เขาเห็นว่าถูกต้อง

ของชุมชนจริง ๆ ตัวอย่างเช่น รัฐต้องการพัฒนาพรุณาดอกให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ในสภาพสังคมมุสลิม การท่องเที่ยวไม่ได้บัญญัติในศาสนา แต่มีข้ออ้างอิงว่า ถ้าออกไปสถานที่ใด ทำให้เรามีจิตสำนึกถึงพระเจ้ามากขึ้น สถานที่นั้นไปได้สภาพพรุณน้ำ ป่า นก ฟุ้งหญ้า พอพัฒนาจะเหลือแต่น้ำ จึงควรพัฒนาให้คงสภาพเดิม เหมือนซ่อมรถยนต์เก่าให้ใหม่ ควรให้คงอยู่ทุกส่วน พรุบางแห่งรัฐบอกว่าพรุเสื่อมโทรม ชาวบ้านไม่ได้ใช้ ความจริงแล้ว ชาวบ้านใช้ เหมือนเสื้อผ้าเก่า ชาวบ้านใช้งานกรีดยาง ตัดพวงลองกอง เอาลูกไม้สมุทรออก เพื่อให้ได้พวงลองกองสมบูรณ์ เสื้อผ้าใช้ทำงานเหล่านี้ จึงสกปรกแต่ก็ใช้การได้อยู่เหมือนพรุที่ทางการบอกว่าดูเสื่อมโทรม ชาวบ้านยังใช้เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ แต่ปัจจุบันสภาพพรุดังกล่าวกำลังจะหมดไป สภาพโลกเป็นระบบวงจรเพื่อเป็นประโยชน์เพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ หลุม พรุ บ่อ

¹อาจารย์ประจำภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

หนอง เป็นอยู่กับปุ๋ยธรรมชาติ ถ้าปุ๋ยไม่มี อินทรีย์วัตถุจะไหล
สู่ทะเลไปเลย ทุกอย่างมีความหมายเพื่อมนุษย์ บนภูเขาไม่มี
ต้นไม้ ต้นไม้ขึ้นน้ำ สร้างความเย็นระบบธรรมชาติ
สร้างมาเพื่อมนุษย์

แนวทางการพัฒนา

ประการแรกควรวางแผนการพัฒนาให้รอบคอบ
ควรตรึงร่องค้ำขาหาด้านตอของมูลเหตุที่แท้จริง วางแนวทาง
แก้ไขผลกระทบซึ่งอาจจะนำไปปัญหาใหม่มาสู่ชุมชนในอนาคต
เคยมีตัวอย่างการแก้ปัญหาไม่มีที่อยู่อาศัย โดยไปขุดเอา
ดินภูเขาถมพื้นที่ทำนาหรือพื้นที่ทำกินเพื่อจะสร้างบ้าน
ผลสุดท้ายภูเขาทั้งหมดไป ทำให้ป่าไม้หมดตามไปด้วย
ธรรมชาติป่านั้นเป็นที่รวมสรรพสิ่งอุปโภค บริโภค สำหรับ
สิ่งมีชีวิต เมื่อภูเขาหายไปสิ่งอุปโภคบริโภคก็หายตามไปด้วย
ปัจจัยสำหรับชีวิตถูกทำลายลง ส่วนพื้นที่นาหรือพื้นที่ทำกิน
อื่น ๆ ล้วนเป็นแหล่งผลิตอาหารหลักสำคัญสำหรับการ
ดำรงชีวิต เมื่อใช้พื้นที่เหล่านี้มาพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย
ก็เกิดปัญหาขาดแหล่งผลิตอาหาร ก่อปัญหามากมาย
เหมือนคำโบราณว่า "ทำการค้าที่ได้กำไรหนึ่งลิตร ขาดทุนไป
เป็นกระสอบ"

ประการที่สอง คือ การสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง
องค์กรชุมชนเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านเพื่อ
วัตถุประสงค์เฉพาะ มีเป้าหมายชัดเจน มีการทำงานเป็นระบบ
มีการกิจกรรมร่วมกัน องค์กรชุมชนเกิดขึ้นจากจิตสำนึก มี
กระบวนการเรียนรู้โดยตัวขององค์กรเอง องค์กรที่จัด
จากข้างนอกที่ส่วนใหญ่เป็นรัฐหรือเอกชน จะมองไม่เห็น

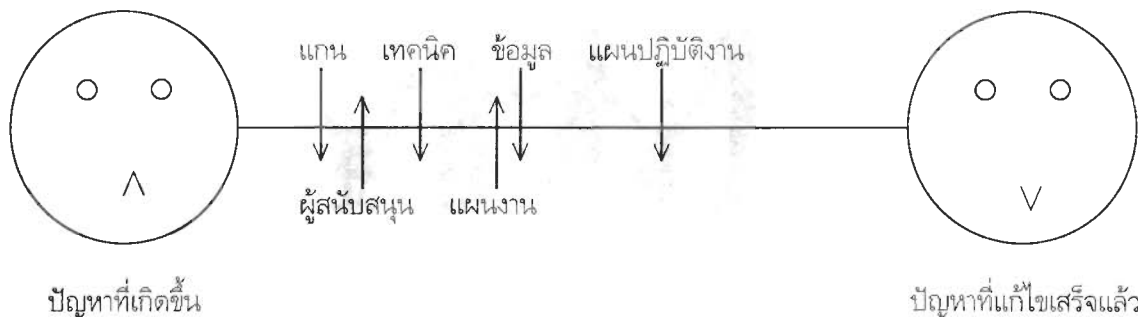
ปัญหามายในองค์กร ที่เกิดขึ้นจากจิตสำนึกจะรู้ทรัพยากร
อยู่ที่ไหน จำนวนเท่าไร มีความรักในพื้นที่เป็นแรงผลักดัน
องค์กรสามารถเคลื่อนไหวไปได้ (นุกูล รัตนดากุล, 2540)

เมื่อสร้างแกนนำ แล้วสร้างความเข้าใจจากฐานของ
ชุมชน หลังจากนั้นทำให้เกิดเทคนิค วิธีการโดยมีผู้สนับสนุน
เอาเทคนิคเข้าไปช่วยแล้วร่วมกันคิด สร้างแผนงานขึ้น
นำไปสู่การปฏิบัติ นอกจากนี้กลุ่มแกนนำต้องติดตาม
ผลงานตลอด ไม่ทิ้งปัญหา สร้างเครือข่าย สร้างฐานกิจกรรม
ของตนเอง โดยใช้หลักแสงจตุรร่วม สวงวนจุดต่าง

การสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งต้องเริ่มจากการฝึกฝน
จากสถานการณ์ปัญหาจริง ๆ ปัญหาจะทำให้คนตื่นตัว
มีปฏิกิริยาโต้ตอบ อาจมีกิจกรรมอะไรก็ได้ มีการวางแผน
ที่ดี สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้รู้จักต่อสู้ เหมือนกับชีวิต บางครั้ง
เราอาจจะต้องมีการวางแผน ต้องสร้างกิจกรรม มีวัตถุประสงค์
ของกิจกรรมเป็นสื่อให้ชาวบ้านช่วยกันคิด วางแผน ได้เรียนรู้
จากประสบการณ์ภายนอก เพราะมีการแลกเปลี่ยนกัน สื่อ
หรือจุดร่วมที่สามารถนำมาพัฒนาองค์กรมีมากมาย
ตัวอย่างเช่น ความเชื่อในศาสนา ความสนใจทางด้านการเมือง
การอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น กีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น

นอกจากนี้ยังมีตัวกำหนดความเข้มแข็งของชุมชน
เช่น ชุมชนเมื่อชีพเกษตรกรรมจะมองเห็นอนาคตของตนเอง
จะทำอะไรเป็นกระบวนการ องค์กรที่เกิดขึ้นจากคนเหล่านี้
จะเข้มแข็งกว่าองค์กรชุมชนที่มีอาชีพประมง เพราะชาวประมง
จะค่อนข้างไม่มั่นใจกับรายได้ อนาคตของตนเอง

จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความละเอียดอ่อนใน
วัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยม นักพัฒนาต้องมี

ความมุ่งมั่น เคารพวิถีชีวิต
ทัศนคติ ความคิดและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประยุกต์
วิธีการให้สอดคล้องเหมาะสม
กับสภาพปัญหาและเงื่อนไข
ของชุมชน และรักชาวบ้าน
ด้วยความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ
ปราศจากอคติ เมื่อมีฐานจิต
ที่งดงาม วางไว้ถูกต้องดังกล่าว
มาแล้ว การกระทำกระบวนการ
ต่าง ๆ แม้กระทั่งปัญหาจากก็จะ
ออกมาจากจิตใจที่ตั้งไว้ดีแล้ว

**จังหวัดชายแดนภาคใต้มี
ความละเอียดอ่อนในวัฒนธรรม
ความเชื่อและค่านิยม นักพัฒนา
ต้องมีความมุ่งมั่น เคารพวิถีชีวิต
ทัศนคติ ความคิดและภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ประยุกต์วิธีการให้
สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพปัญหา
และเงื่อนไขของชุมชน และ
รักชาวบ้านด้วยความจริงใจ
บริสุทธิ์ใจ ปราศจากอคติ**

ถึงแม้เราจะพัฒนาและชาวบ้านก็ยิ่งยากจนอยู่ หรือไม่
ไปตามที่คาดหวังก็จงคิดว่า "พอ" เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นมา
จากความต้องการของชุมชน ซึ่งอาจต้องการเพื่อความอยู่รอด
เท่านั้น แล้วสันติสุขก็จะเกิดขึ้นในที่สุด

ครบถ้วน บุคคลผู้นั้นจะสามารถเดินทางบนเส้นทางของ
การพัฒนาได้อย่างไม่มีปัญหา ถึงแม้จะไม่มีการเปิดไฟเขียว
ให้ก็ตาม อุปัตเหตุที่รุนแรงจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน
(ดิอราแม ดาราแม, 2540)

ใครที่จะเดินทางบน
เส้นทางจราจรของการพัฒนา
นั้นจะไม่มีไฟเปิดไฟเขียวให้
มีเพียงไฟเหลืองและไฟแดง
เท่านั้น ฉะนั้นบุคคลที่จะ
เดินทางบนเส้นทางนี้ ต้องเป็น
บุคคลที่มีคุณธรรมประจำใจ
อยู่แล้ว มีประสบการณ์สูง
มีความรอบรู้และรอบคอบ
รู้จักใช้อำนาจในหน้าที่ รู้จัก
เห็นอกเห็นใจผู้คนรอบข้าง
ถ้าบุคคลผู้ใดมีสิ่งทีกล่าวมานี้

อ้างอิง

- ดิอราแม ดาราแม (2540) ให้สัมภาษณ์ 12 กันยายน.
- นกุล รัตนดากุล (2540) ให้สัมภาษณ์ 12 กันยายน.
- บ็อลิ เจ๊ะหลง (2540) ให้สัมภาษณ์ 12 กันยายน.
- ฮาซึ อาแว (2540) ให้สัมภาษณ์ 12 กันยายน.

